

Posudek disertační práce Mgr. Pavla Šidáka

Literatura architektonického pnutí. Poetika posvátného

Mgr. Pavel Šidák si jako téma své disertační práce zvolil problém vymezení specifického fenoménu tzv. „křesťanské“, „katolické“, „spirituální“, „duchovní“ či jinak označované literatury. Jakkoli je tato problematika v domácím i zahraničním kontextu dlouhodobě diskutována, její obecněji přijatelné řešení se potýká s různorodými překážkami uměnovědné, teologické či jiné povahy; konkrétní rezultat bývá zpravidla kritizován buď jako příliš zúžený, nebo naopak jako široký a obecný, což v posledku relativizuje samotný smysl takového teoretického počínání.

Autor práce však navzdory tomuto stavu tvrdí, že fakt existence skupiny literárních textů, kterou by dané pojmy měly pojmenovat, je evidentní; není to podle jeho názoru pouhý terminologický konstrukt, nýbrž podstatná skutečnost. Říká, že říše náboženského a uměleckého představují v lidské kultuře odedávna jedny z klíčových, základních kategorií lidského vnímání světa a jeho artikulace, jakož i vztahování se k němu. Logickým důsledkem tohoto vztahu pak je, že se objevují různorodé průsečíky těchto oblastí. Tyto průsečíky, zahrnují-li určitou skupinu literárních textů, si nutně vyžadují pojmenování – pojmenování rovnoprávné s jakýmkoli jiným literárněhistorickým (či kulturněhistorickým) pojmem. Pavel Šidák se proto rozhodl ukázat, že tato „katolická literatura“ (diskutabilní a sémanticky ne zcela přesný pojem, kterým byl více či méně přesně pojmenováván určitý korpus textů a jenž je zatížen velkou mírou konotativnosti a emotivnosti) není jen více či méně umělý terminologický pokus, ale že je to označení s reálným referentem. Vlastním, velice ambiciózním cílem práce, se pak stala definice této literatury jakožto jednoho z literárněhistorických celků. Z důvodu skepse proti dosavadnímu označování se proto autor pokusil zavést pojem nový, který by byl přesnější a který by s sebou nenesl „mimo-denotativní“ zatížení. Ve své práci se pokouší vyargumentovat pojem *literatura*

architextového pnutí. Architextem katolické literatury je podle autora tzv. „kulturní paměť“ katolické religiózní oblasti, a sice textově artikulovaná paměť. Tento architext představuje intertextuální (interdiskurzivní) síť, v níž literatura architextového pnutí existuje a jež se zásadně podílí na konstituci jejího smyslu. Je to tedy podle jeho názoru tato síť (architext), která vytváří „katoličnost“ této literatury. Literatura architextového pnutí tedy nevychází z náboženství jakožto reálného (věcného) faktu a není to běžně pojímaná „katolická literatura“, která by se vztahovala ke katolictví-dogmatu či víře nebo denominaci, nýbrž literatura, která se vztahuje k celku katolického světa jakožto k textu. Tato literatura se pohybuje na vratké hranici mezi ideologickým textem (literaturou vázanou právě na předmětné náboženství) a mezi literaturou, která k náboženství není v žádném vztahu. Popsat tento vztah a možnost, jež jej zakládá, vede dle autorova názoru k rozpoznání této hranice.

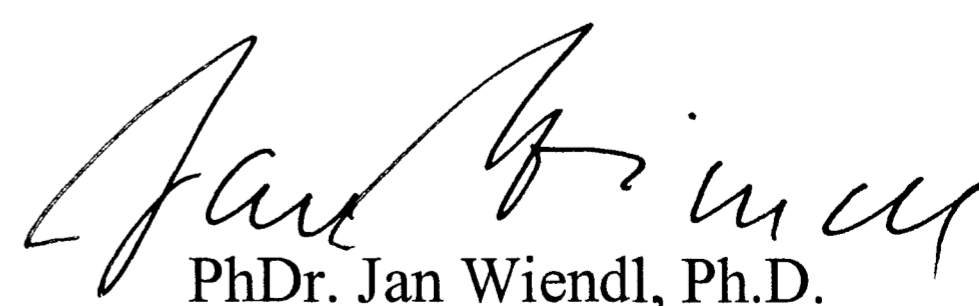
Těžiště práce proto leží v oblasti literární teorie, v pokusu popsat mechanismus, který spojuje průniky světa umění a religiozity a skrze něhož povstává ona literatura architextového pnutí nikoli jako vnějškový (např. biografický) termín, ale jako smysluplně vyčlenitelná skupina textů. O tomto mechanismu Pavel Šidák uvažuje jako o určitém typu interdiskurzivity, tj. jako o specifickém intersémiotickém vztahu, do kterého jakožto primární znakové systémy vstupuje svět umění a religiozity. Tato metodologická perspektiva je základním impulsem práce, v ní spočívá jádro zcela originálního autorova nápadu, v ní tkví ovšem také tíha argumentace, která by tuto intenci podpořila a již se autor zhostil podle mého názoru zcela odpovědně a systematicky. Autor opodstatněně – ovšem při vědomí nutného interdisciplinárního přesahu – zužuje výzkum vymezené problematiky na pole literárněteoretické; opírá se tu zejména o novější teorie J. Kristevy, R. Barthese, G. Genetta aj., které ovšem přizpůsobuje svému teoretickému konceptu a smysluplně je doplňuje o postoje dalších literárních teoretiků, estetiků popř. religionistů.

Materiálové východisko práce se Pavel Šidák rozhodl opřít o soubor textů výjimečného české prozaika Jana Čepa, autora tradičně přiřazovaného právě ke kontextu tzv. katolické literatury v širokém slova smyslu. Na Čepově příkladu lze ale velice dobře ukázat založení tzv. katolické literatury jako dostředivého modelu, jako souboru textů, v jejichž pomyslném středu lze spatřovat ideální, „žánrově“ čistý text. Čepovy texty pak autor považuje za texty tomuto „středu“ nejblíží. Rozpoznává v nich silnou a svébytnou poetiku. Určující však pro něho je, že „stopy této poetiky nacházíme velmi zřetelně a symptomaticky (nikoli náhodně) i jinde“. Z tohoto důvodu proto Čepovu tvorbu překračuje také směrem k jiným autorům; neklade si přitom žádné pevné apriorní omezení formální či omezení dané na základě autorské biografie.

Práce Pavla Šidáka je komponována do tří částí. První z nich mapuje stávající stav diskuse týkající se dané problematiky v jednotlivých, v tomto ohledu spřízněných disciplínách, tedy v obecné teorii umění, v teologii a v literární vědě. Druhá část je teoretická; zde autor zakládá a vymezuje metodologii a připravuje si zde nástroje, které ve své práci používá. Třetí část je již praktická. Její jádro tvoří zejména analýza poetiky Čepovy *Zeměžluči* a přesouvá se k obecnějším charakteristikám poetiky literatury architextového pnutí a jejich příznačných jevů: pojmu dvojí domov, postavám, intertextualitě dvojího domova, biblickým aluzím a typologickému založení literatury architextového pnutí a konečně motivice.

Disertační práci Mgr. Pavla Šidáka hodnotím jako velice inspirativní, erudovaný a uvážlivě komponovaný celek, jenž vnáší nové spektrum pohledů do diskutované problematiky, kterou obohacuje o nezvyklou, mnohdy vyhraněnou, přesto argumentačně podloženou alternativu. Rád ji proto doporučuji k obhajobě.

Praha, 5. 3. 2008

PhDr. Jan Wiendl, Ph.D.